

Forenede sager C-89/10 og C-96/10

Q-Beef NV

mod

Belgische Staat

og

Frans Bosschaert

mod

Belgische Staat m.fl.

(anmodninger om præjudiciel afgørelse indgivet af Rechtbank van eerste aanleg te Brussel)

»Nationale afgifter, der er uforenelige med EU-retten – afgifter betalt i henhold til en økonomisk støtteordning og opkrævninger, der er fastslået at være i strid med EU-retten – ordning erstattet af en ny, forenelig ordning – tilbagebetaling af afgifter, der er erlagt i urigtig formening om skyld – ækvivalens- og effektivitetsprincipperne – forældelsesfristens varighed – fristens begyndelsestidspunkt – fordringer mod staten og mod privatpersoner – forskellige frister«

Sammendrag af dom

1. *EU-ret – direkte virkning – nationale afgifter, der er uforenelige med EU-retten – tilbagebetaling – betingelser – anvendelse af national ret – nationale forældelsesfrister*
2. *EU-ret – direkte virkning – nationale afgifter, der er uforenelige med EU-retten – tilbagebetaling – betingelser – anvendelse af national ret – længere national forældelsesfrist for fordringer mod privatpersoner, der er indtrådt som mellemmand, end den frist, der gælder for fordringer mod staten – lovlig – betingelse*
3. *Præjudicielle spørgsmål – fortolkning – tidsmæssige virkninger af fortolkningsdomme – tilbagevirkende gyldighed – dom, hvorved det fastslås, at en national lovgivnings tilbagevirkende kraft er uforenelig med EU-retten*

(Art. 267 TEUF)

1. EU-retten er ikke til hinder for anvendelsen af en forældelsesfrist på fem år, der i den nationale retsorden gælder for fordringer mod staten, på sager om tilbagesøgning af afgifter, der i strid med EU-retten er betalt til en medlemsstat i henhold til et »blandet system af støtte og afgifter«.

Eftersom der ikke er sket en harmonisering af bestemmelserne om tilbagebetaling af afgifter, der er opkrævet i strid med EU-retten, bevarer medlemsstaterne retten til at anvende de processuelle bestemmelser, der er fastsat i deres nationale retsorden, bl.a. om forældelsesfrister, med forbehold for iagttagelsen af ækvivalens- og effektivitetsprincipperne.

Ækvivalensprincippet er ikke tilsidesat, for så vidt som en forældelsesfrist på fem år finder

anvendelse på alle fordringer mod den pågældende medlemsstat, og anvendelsen heraf ikke afhænger af, om disse fordringer udspringer af en tilsidesættelse af national ret eller EU-retten, hvilket det tilkommer den nationale ret at undersøge. For så vidt angår effektivitetsprincippet er det foreneligt med EU-retten, at der af retssikkerhedshensyn fastsættes rimelige, præklusive søgsmålsfrister til beskyttelse af både den berørte afgiftspligtige person og den pågældende myndighed. Sådanne frister kan nemlig ikke antages at gøre det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU-retten, selv om udløbet af disse frister i sagens natur medfører en hel eller delvis afvisning af sagen.

(jf. præmis 34-36 og 38 samt domskonkl. 1)

2. EU-retten er ikke til hinder for nationale bestemmelser, som giver en privatperson en længere frist til at tilbagesøge afgifter hos en anden privatperson, der er indtrådt som mellemmand, hvortil han har betalt afgifterne i urigtig formening om skyld, og som har modtaget disse afgifter på statens vegne, hvorimod søgsmålet ville have været forældet efter en kortere frist, såfremt den førstnævnte privatperson havde erlagt disse afgifter direkte til staten, hvilket er en undtagelse til den sædvanlige ordning for tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld, når de privatpersoner, der agerer som mellemænd, råder over en rimelig frist til faktisk at kunne gøre et regreskrav gældende over for staten på de beløb, der eventuelt er betalt til andre privatpersoner.

(jf. præmis 45 og domskonkl. 2)

3. Domstolens konklusion i en dom afsagt efter en præjudiciel forelæggelse, hvorefter den pågældende nationale lovgivnings tilbagevirkende kraft er uforenelig med EU-retten, har ikke betydning for begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen i henhold til national ret for fordringer mod staten.

Dels skal spørgsmålet om fastlæggelsen af begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen i princippet afgøres efter national ret. Dels har en præjudiciel afgørelse ikke retsstiftende, men alene konstaterende karakter, med den konsekvens, at en fortolkende dom i princippet får retsvirkninger fra ikrafttrædelsen af den fortolkede regel. Følgelig afskærer EU-retten ikke en national myndighed fra at påberåbe sig udløbet af en rimelig søgsmålsfrist, medmindre nationale myndigheders adfærd i forbindelse med eksistensen af en forældelsesfrist fuldstændigt fratager en person muligheden for at gøre sine rettigheder gældende for de nationale domstole.

(jf. præmis 47, 48, 51 og 53 samt domskonkl. 3)

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

8. september 2011 (*)

»Nationale afgifter, der er uforenelige med EU-retten – afgifter betalt i henhold til en økonomisk støtteordning og opkrævninger, der er fastslået at være i strid med EU-retten – ordning erstattet af en ny, forenelig ordning – tilbagebetaling af afgifter, der er erlagt i urigtig formening om skyld – ækvivalens- og effektivitetsprincipperne – forældelsesfristens varighed – fristens

begyndelsestidspunkt – fordringer mod staten og mod privatpersoner – forskellige frister«

I de forenede sager C-89/10 og C-96/10,

angående anmodninger om præjudicielle afgørelser indgivet af Rechtbank van eerste aanleg te Brussel (Belgien) ved afgørelser af henholdsvis den 29. og den 12. januar 2010, indgået til Domstolen den 17. og den 22. februar 2010, i sagerne

Q-Beef NV (sag C-89/10)

mod

Belgische Staat,

og

Frans Bosschaert (sag C-96/10)

mod

Belgische Staat,

Slachthuizen Georges Goossens en Zonen NV,

Slachthuizen Goossens NV,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, J.-C. Bonichot, og dommerne L. Bay Larsen, C. Toader (refererende dommer), A. Prechal og E. Jarašiūnas,

generaladvokat: N. Jääskinen

justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 3. februar 2011,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Q-Beef NV og F. Bosschaert ved advocaat J. Arnauts-Smeets
- Slachthuizen Georges Goossens en Zonen NV og Slachthuizen Goossens NV ved advocaten A. D'Halluin og F. van Remoortel
- den belgiske regering ved J.-C. Halleux, som befuldmægtiget, bistået af advocaten Y. Vastersavendts og E. Jacobowitz
- Europa-Kommissionen ved S. Thomas og H. van Vliet, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 26. maj 2011,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningerne om præjudicielle afgørelser vedrører spørgsmålet, om en særlig forældelsesfrist på fem år, der er fastsat i Kongeriget Belgiens lovgivning, er forenelig med ækvivalens- og effektivitetsprincipperne, der udspringer af EU-retten, samt om fastsættelsen af begyndelsestidspunktet for denne frist.

2 Disse anmodninger er fremsat inden for rammerne af sager mellem dels Q-Beef NV (herefter »Q-Beef«) mod den belgiske stat (sag C-89/10), dels Frans Bosschaert mod den belgiske stat samt mod Slachthuizen Georges Goossens en Zonen NV og Slachthuizen Goossens NV (herefter »Goossens-selskaberne«) (sag C-96/10) vedrørende muligheden for at anvende en forældelsesfrist på fem år på sager, der anlægges mod den belgiske stat med henblik på tilbagebetaling af bidrag, der er opkrævet til fonden for dyresundhed og animalsk produktion (herefter »fonden«).

Retsforskrifter

Nationale bestemmelser om fonden

Ordningen af 1987

3 Lov af 24. marts 1987 om dyresundhed (*Moniteur belge* af 17.4.1987, s. 5788, herefter »loven af 1987«) indførte en ordning med finansiering af ydelser til bekæmpelse af dyresygdomme samt til forbedring af dyrs og animalske produkters hygiejne, sundhed og kvalitet (herefter »ordningen af 1987«). Ifølge lovens artikel 2 havde den til formål »at bekæmpe husdyrsygdomme for at fremme den offentlige sundhed og husdyrholdernes økonomiske situation«.

4 I artikel 32, stk. 2, i loven af 1987 var følgende fastsat:

»Fonden oprettes hos landbrugsministeriet. [...] Fonden har til formål at deltage i finansieringen af godtgørelser, tilskud og andre ydelser i forbindelse med bekæmpelse af husdyrsygdomme og forbedring af husdyrs og animalske produkters hygiejne, sundhed og kvalitet. Fonden finansieres ved:

1° lovpligtige bidrag fra fysiske og juridiske personer, som opdrætter, forarbejder, transporterer, bearbejder, sælger eller forhandler husdyr

[...]

Såfremt det lovpligtige bidrag opkræves hos personer, som forarbejder, transporterer, bearbejder, sælger eller forhandler husdyr eller animalske produkter, overvæltes det ved hver salgstransaktion til og med producentledet.«

5 Loven af 1987 indeholdt en bemyndigelse til ved kongelig anordning at fastsætte de obligatoriske bidrags størrelse samt bestemmelserne om opkrævning heraf. Ved kongelig anordning af 11. december 1987 om obligatoriske bidrag til fonden for husdyrs sundhed og opdræt (*Moniteur belge* af 23.12.1987, s. 19317, herefter »anordningen af 1987«) blev der fastsat et bidrag pr. slagtet eller levende udført okse, kalv eller svin, som skulle betales af slagterierne og eksportørerne fra den 1. januar 1988. De bidrag, der var pålagt slagterierne og eksportørerne, kunne disse overvælte på deres leverandører, hvorfra bidraget i givet fald blev videreovervæltet på sælger til og med producent. Loven og anordningen af 1987 er ændret flere gange siden. Ingen af disse ændringer er blevet meddelt Kommissionen i henhold til EØF-traktatens artikel 93, stk. 3 (EF-traktatens artikel 93, stk. 3, nu artikel 88, stk. 3, EF).

Loven af 1998

6 Kommissionen fastslog ved beslutning 91/538/EØF af 7. maj 1991 om fonden for dyresundhed og animalsk produktion i Belgien (EFT L 294, s. 43), at ordningen af 1987 var uforenelig med det fælles marked, og ved lov af 23. marts 1998 om oprettelse af en budgetfond for dyrs og animalske produkters sundhed og kvalitet (*Moniteur belge* af 30.4.1998, s. 13469, herefter »loven af 1998«) ophævedes ordningen og blev erstattet af en ny ordning (herefter »ordningen af 1998«), som omfatter en ny ordning med obligatoriske bidrag, der gælder med tilbagevirkende gyldighed fra den 1. januar 1988, samt en ny fond, budgetfonden for dyrs og animalske produkters sundhed og kvalitet (herefter sammen med fonden ifølge ordningen af 1987 »fonden«). Ordningen af 1998 adskiller sig i det væsentlige fra ordningen af 1987 ved, at der ikke skal betales bidrag for importerede dyr, og at bidragene for eksporterede dyr ikke længere skal betales fra den 1. januar 1997.

7 Artikel 5 i loven af 1998 bestemmer, at fonden bl.a. finansieres gennem bidrag, som af kongen pålægges fysiske og juridiske personer, der avler, forarbejder, transporterer, bearbejder, sælger eller forhandler dyr eller animalske produkter.

8 Ifølge artikel 14 i loven af 1998 pålægges bidragene slagterier og eksportører. Disse bidrags størrelse varierer afhængigt af den periode, for hvilken de skal betales. Artiklen bestemmer:

»Følgende obligatoriske bidrag til fonden pålægges slagterier og eksportører:

[...]

Disse obligatoriske bidrag overvæltes på producenten.

De obligatoriske bidrag skal kun betales for indenlandske dyr. De skal ikke betales for importerede dyr. Fra den 1. januar 1997 skal de ikke længere betales for eksporterede dyr.

Hvad angår importerede dyr bliver de obligatoriske bidrag, som fra den 1. januar 1988 blev betalt i henhold til [anordningen af 1987], ændret ved kongelige anordninger af 8. april 1989, 23. november 1990, 19. april 1993, 15. maj 1995, 25. februar 1996 og 13. marts 1997, tilbagebetalt til de kreditorer, som fremlægger bevis for, at de af dem betalte obligatoriske bidrag vedrørte importerede dyr, at de ikke overvæltede disse obligatoriske bidrag på producenten, eller at overvæltningen blev omgjort, og at de har betalt de obligatoriske bidrag for indenlandske dyr fuldt ud, herunder de eksporterede slagtedyrs og de eksporterede avls- og brugsdyr.«

9 Artikel 15 og 16 i loven af 1998 bestemmer, at der skal betales bidrag af de ansvarlige for bedrifter, hvor der holdes svin, samt af mejerier og indehavere af licenser til salg af mejeriprodukter.

10 Artikel 17, stk. 2, i loven af 1998 bestemmer, at der fuldt ud sker modregning mellem de beløb, der er betalt i henhold til ordningen af 1987, og de beløb, der skal betales i henhold til ordningen af 1998.

Nationale bestemmelser om tilbagebetaling af beløb erlagt i urigtig formening om skyld og om forældelse

11 Artikel 1376 i code civil (den belgiske borgerlige lovbog) er affattet således:

»Den, som ved en fejl eller forsætligt tager imod hvad han ikke har krav på, har pligt til at tilbagebetale eller tilbagegive det, som han med urette har modtaget.«

12 Artikel 2262a, stk. 1, første afsnit, i code civil, som ændret ved lov af 10. juni 1998, der trådte i kraft den 27. juli 1998, bestemmer:

»Alle sager om anerkendelse eller beskyttelse af en fordringsret forældes efter ti år.«

13 Artikel 2244 i code civil, der opregner de væsentligste grunde til afbrydelse af forældelsesfristen, bestemmer i stk. 1 og stk. 2:

»Indgivelse af stævning, afgivelse af påkrav eller udlæg, der forkyndes for den person, over for hvem forældelsesfristen ønskes afbrudt, udgør civil fristafbrydelse.

Indgivelse af stævning afbryder forældelsesfristen indtil afsigelsen af en endelig afgørelse.«

14 Artikel 100, nr. 1), i lois coordonnées sur la comptabilité de l'État (de samordnede love om statens ansvar) af 17. juli 1991 (*Moniteur belge* af 21.8.1991, s. 17960, herefter »de samordnede love om ansvar«) bestemmer:

»De i denne artikel omhandlede fordringer er forældede og tilfalder staten, medmindre dette allerede er tilfældet på grundlag af andre ved lov, anordning eller aftale fastsatte bestemmelser:

1° Fordringer, hvor den ved lov eller anordning fastsatte anmeldelse ikke har fundet sted inden for en frist på fem år regnet fra den 1. januar i det budgetår, i hvilket fordringen er opstået.

[...]«

15 Artikel 101 i de samordnede love om ansvar forskriver:

»[...] Anlæggelse af søgsmål afbryder forældelsesfristen indtil afsigelsen af en endelig afgørelse.«

16 For så vidt angår forældelsesfristen for regreskrav er følgende forskrevet i artikel 2257 i code civil:

»Forældelsesfristen begynder at løbe:

[...]

I forhold til regreskrav; efter vindikation.

[...]«

Proceduren ved Kommissionen

17 I henhold til den i traktatens artikel 93 fastsatte procedure fastslog Kommissionen ved beslutning 91/538, at ordningen af 1987 var uforenelig med det fælles marked, jf. EØF-traktatens artikel 92 (EF-traktatens artikel 92, efter ændring nu artikel 87 EF), og at den følgelig skulle ophæves, for så vidt som de obligatoriske bidrag også opkræves i slagterileddet for dyr og produkter indført fra andre medlemsstater.

18 Ved skrivelser af 7. december 1995 og af 20. maj 1996 anmeldte Kongeriget Belgien i henhold til traktatens artikel 93, stk. 3, et udkast til lovgivningsforanstaltninger, der skulle ophæve ordningen af 1987 og erstatte den med en ny ordning.

19 Dette udkast, der blev til loven af 1998, indeholdt bl.a. en løsning af problemet med afgifter på importerede dyr, som havde foranlediget Kommissionen til i beslutning 1991/538 at erklære ordningen af 1987 for uforenelig med det fælles marked.

20 Dette udkast blev erklæret for foreneligt med det fælles marked ved Kommissionens beslutning af 30. juli 1996 om godkendt statsstøtte inden for rammerne af bestemmelserne i EF-traktatens artikel [87] og [88] (EFT 1997 C 1, s. 2).

Twisterne i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

Sag C-89/10

21 Q-Beef er en belgisk virksomhed, som driver virksomhed med handel med dyr, og bl.a. med eksport af dyr. I tilknytning til eksporterne har virksomheden betalt forskellige bidrag til den belgiske stat i henhold til loven om fonden. Virksomheden har således i perioden fra januar 1993 til april 1998 betalt et samlet beløb på 137 164 EUR, som den kræver tilbagebetalt fra den belgiske stat.

22 Efter afsigelsen af dom den 21. oktober 2003, van Calster m.fl. (forenede sager C-261/01 og C-262/01, Sml. I, s. 12249), hvori det blev fastslået, at loven af 1998 ikke kunne gives tilbagevirkende gyldighed for perioden før den beslutning, hvori Kommissionen havde fastslået, at det lovudkast, der lå til grund for denne lov, var forenelig med det fælles marked, anlagde Q-Beef sag mod den belgiske stat den 2. april 2007 ved Rechtbank van eerste aanleg te Brussel med påstand om tilbagebetaling af de pågældende bidrag.

23 Ifølge den forelæggende ret følger det af artikel 100, nr. 1), i de samordnede love om ansvar, at forældelsesfristen på fem år for så vidt angår Q-Beefs krav over for den belgiske stat begyndte at løbe den 1. januar i det budgetår, kravet opstod, i det foreliggende tilfælde det år, hvor loven af 1998 trådte i kraft, dvs. den 1. januar 1998, på grund af den udligning, der er indført i denne lov, mellem de bidrag, der skal betales efter den nye ordning, og de bidrag, der er blevet betalt i henhold til ordningen af 1987, og udløb den 31. december 2002 ved midnat. Da sagen mod den belgiske stat blev anlagt den 2. april 2007, er Q-Beefs fordring mod den belgiske stat forældet efter national belgisk ret. Ifølge den forelæggende ret, og i modsætning til det, som Q-Beef har gjort gældende, havde dommen i sagen van Calster m.fl. alene en konstaterende virkning i forhold til national ret og udgjorde ikke begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen.

24 Det er under disse omstændigheder, at Rechtbank van eerste aanleg te Brussel har besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er fællesskabsretten til hinder for, at de nationale retter anvender den forældelsesfrist på fem år, der i den nationale retsorden gælder for fordringer mod staten, på fordringer om tilbagebetaling af afgifter, der er erlagt til en medlemsstat i henhold til et blandet system af støtte og afgifter, som ikke alene fremstår som delvist ulovligt, men også som delvist uforeneligt, med fællesskabsretten, idet disse afgifter er blevet erlagt før ikrafttrædelsen af et nyt system med støtte og obligatoriske bidrag, der afløser det første system, og som ved Kommissionens endelige afgørelse er erklæret for foreneligt med fællesskabsretten, dog ikke i det omfang disse bidrag med tilbagevirkende kraft pålægges for en periode, der ligger forud for denne beslutning?

2) Er fællesskabsretten til hinder for, at en medlemsstat med held kan gøre forældelsesfrister, som i forhold til de normale nationale forældelsesfrister er særligt gunstige, gældende i en sag som den, den nationale ret forelægger, og som en privat har anlagt mod staten til beskyttelse af rettigheder, som denne privatperson udleder af EF-traktaten, og hvorved disse særligt gunstige nationale forældelsesregler har til følge, at det bliver umuligt at tilbagesøge afgifter, som er erlagt til staten i henhold til et blandet system af støtte og afgifter, som ikke alene fremstår som delvist ulovligt, men også som delvist uforeneligt med fællesskabsretten, selv om uforeneligheden med fællesskabsretten først blev fastslået efter udløbet af de særligt gunstige nationale forældelsesregler af den daværende De Europæiske Fællesskabers Domstol, og uanset retsstridigheden allerede fandtes inden da?»

Sag C-96/10

25 Frans Bosschaert er landbruger og betalte til Gossens-selskaberne i perioden fra 1989 til 1996 bidrag til fonden for de dyr, der blev slagtet for hans regning. Han betalte bidragene til Slachthuizen Georges Goossens en Zonen NV, som for sin del overførte dem til Slachthuizen Goossens NV, som indbetalte dem til fonden. Frans Bosschaert har fremsat krav om tilbagebetaling af disse bidrag, i alt 38 864,46 EUR, med den begrundelse, at de blevet ulovligt opkrævet, idet den pågældende lovgivning var i strid med EU-retten.

26 Den 31. juli 2007, efter afsigelsen af dommen i sagen van Calster m.fl., anlagde Frans Bosschaert sag ved Rechtbank van eerste aanleg te Brussel, principalt mod den belgiske stat med påstand om tilbagebetaling af bidrag erlagt i urigtig formening om skyld, og subsidært mod Gossens-selskaberne for det tilfælde, at han ikke fik medhold i sit direkte søgsmål mod den belgiske stat.

27 Ved indlæg af 21. november 2007 inden for rammerne af denne sag har Gossens-selskaberne nedlagt to selvstændige påstande mod den belgiske stat, dels en påstand om regres for det tilfælde, at selskaberne bliver dømt til at tilbagebetale de bidrag, der blev modtaget fra Frans Bosschaert, dels en påstand om tilbagebetaling af de bidrag, som selskaberne selv har betalt til fonden.

28 I lighed med det i tilknytning til sag C-89/10 anførte har den forelæggende ret oplyst, at i henhold til belgisk ret er Frans Bosschaerts tilbagebetalingssøgsmål og Goossens-selskabernes krav mod den belgiske stat forældede. Retten har ligeledes, i modsætning til det af Frans Bosschaert og Goossens-selskaberne anførte, fastslået, at dommen i sagen van Calster m.fl. blot har konstaterende virkning, idet det ikke heri blev fastslået, at indbetalingerne skete med urette, men blot blev konstateret, at bidragene var ulovlige, i det omfang de blev opkrævet med tilbagevirkende kraft.

29 Derimod skal sagerne anlagt af Frans Bosschaert mod Goossens-selskaberne kvalificeres som søgsmål til beskyttelse af en fordringsret (action personnelle), hvorfor der for disse gælder en forældelsesfrist på ti år. Denne frist blev indført i sager mellem privatpersoner ved lov af 10. juni

1998 om ændring af code civil, hvorfor den først begyndte at løbe den 27. juli 1998, som var datoen for denne lovs ikrafttræden. Følgelig var der den 31. juli 2007, hvor sagerne blev anlagt, endnu ikke indtrådt forældelse. For så vidt angår regreskravet mod den belgiske stat, fremsat den 21. november 2007 af Goossens-selskaberne, er det a fortiori ikke forældet, idet det er knyttet til de søgsmål, der er anlagt af Frans Bosschaert i løbet af juli 2007.

30 Det er under disse omstændigheder, at Rechtbank van eerste aanleg te Brussel har besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen tre præjudicielle spørgsmål, som for så vidt angår det første og det tredje er identisk med det første og det andet spørgsmål i sag C-89/10, der er givet i denne doms præmis 24, og som for så vidt angår det andet er sålydende:

»Er fællesskabsretten til hinder for, at der, når en medlemsstat opkræver afgifter af en privatperson, som på sin side er forpligtet til at overvælte afgiften på en anden privatperson, med hvilken han gennemfører handelstransaktioner inden for en sektor, for hvilken medlemsstaten har indført et blandet system af støtte og afgifter, men dette fremstår ikke alene som delvist ulovligt, men også som delvist uforeneligt, med fællesskabsretten, derefter i henhold til nationale bestemmelser for disse privatpersoner gælder en kortere forældelsesfrist for tilbagesøgning af bidrag, der er i strid med fællesskabsretten, med hensyn til medlemsstaten, mens de har en længere forældelsesfrist med hensyn til en privat mellemmand med henblik på tilbagesøgning af de samme bidrag, således at denne mellemmand muligvis befinder sig i en situation, hvor fordringerne mod ham ikke er forældet, men fordringerne mod medlemsstaten er, og andre aktører således nok kan gøre krav gældende mod denne mellemmand, der så i givet fald må adcitere medlemsstaten, men de bidrag, som han selv har betalt direkte til medlemsstaten, ikke kan tilbagesøges fra medlemsstaten?«

31 Ved kendelse afsagt den 6. april 2010 har Domstolens præsident besluttet at forene sagerne C-89/10 og C-96/10 med henblik på den skriftlige forhandling, den mundtlige forhandling og dommen.

Om de præjudicielle spørgsmål

Indledende bemærkninger

32 Ifølge fast retspraksis tilkommer det, når der ikke findes EU-retlige bestemmelser på området, hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at udpege de kompetente retter og fastsætte de processuelle regler for sagsanlæg til sikring af den fulde beskyttelse af de rettigheder, som EU-retten medfører for borgerne, men disse regler må dog ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må heller ikke i praksis gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til Unionens retsorden (effektivitetsprincippet) (jf. bl.a. dom af 19.5.2001, sag C-452/09, Ialva m.fl., endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 16 og den deri nævnte retspraksis).

Det første spørgsmål i sagerne C-89/10 og C-96/10

33 Med dette spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om EU-retten, under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende, er til hinder for anvendelsen af en forældelsesfrist på fem år, der i den nationale retsorden gælder for fordringer mod staten, på sager om tilbagesøgning af afgifter, der i strid med EU-retten er betalt til en medlemsstat i henhold til et »blandet system af støtte og afgifter«.

34 I denne henseende skal det bemærkes, at eftersom der ikke er sket en harmonisering af bestemmelserne om tilbagebetaling af afgifter, der er opkrævet i strid med EU-retten, bevarer

medlemsstaterne retten til at anvende de processuelle bestemmelser, der er fastsat i deres nationale retsorden, bl.a. om forældelsesfrister, med forbehold for iagttagelsen af ækvivalens- og effektivitetsprincipperne.

35 I det foreliggende tilfælde synes ækvivalensprincippet ikke at være tilsidesat, for så vidt som forældelsesfristen på fem år finder anvendelse på alle fordringer mod den belgiske stat, og anvendelsen heraf ikke afhænger af, om disse fordringer udspringer af en tilsidesættelse af national ret eller EU-retten, hvilket det tilkommer den nationale ret at undersøge.

36 For så vidt angår effektivitetsprincippet har Domstolen anerkendt, at det er foreneligt med EU-retten, at der af retssikkerhedshensyn fastsættes rimelige, præklusive søgsmålsfrister til beskyttelse af både den berørte afgiftspligtige person og den pågældende myndighed. Sådanne frister kan nemlig ikke antages at gøre det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU-retten, selv om udløbet af disse frister i sagens natur medfører en hel eller delvis afvisning af sagen (jf. dommen i sagen *Iaia* m.fl., præmis 17 og den deri nævnte retspraksis). I denne henseende er en national forældelsesfrist på tre år eksempelvis blevet anset for rimelig (jf. i denne retning dom af 15.4.2010, sag C-542/08, *Barth*, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 29).

37 I hovedsagen er det, således som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, ubestridt, at den forældelsesfrist, der finder anvendelse, er en frist på fem år, som – da der ikke foreligger særlige omstændigheder, som er bragt til Domstolens kendskab – ikke kan anses for at være i strid med effektivitetsprincippet.

38 Det første spørgsmål i sagerne C-89/10 og C-96/10 skal derfor besvares med, at under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende er EU-retten ikke til hinder for anvendelsen af en forældelsesfrist på fem år, der i den nationale retsorden gælder for fordringer mod staten, på sager om tilbagesøgning af afgifter, der i strid med EU-retten er betalt til en medlemsstat i henhold til et »blandet system af støtte og afgifter«.

Det andet spørgsmål i sag C-96/10

39 Med dette spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om EU-retten er til hinder for nationale bestemmelser, som, under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende, giver en privatperson en længere frist til at tilbagesøge afgifter hos en anden privatperson, der er indtrådt som mellemmand, hvortil han har betalt afgifterne, og som har modtaget disse afgifter på statens vegne, hvorimod søgsmålet ville have været forældet efter en kortere frist, såfremt den førstnævnte privatperson havde erlagt disse afgifter direkte til staten.

40 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret oplyst, at Frans Bosschaerts og Goossens-selskabernes tilbagebetalingskrav mod staten er forældede som følge af den særlige forældelsesfrist på fem år, der er fastsat for fordringer mod staten, mens Frans Bosschaerts søgsmål mod disse selskaber ikke er forældet, fordi dette søgsmål er anlagt inden for den forældelsesfrist på ti år, der gælder for tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld mellem privatpersoner.

41 I denne sammenhæng skal det ligeledes bemærkes, at det følger af Domstolens faste praksis, at EU-retten ikke er til hinder for, at en medlemsstat afskærer tilbagebetalingskrav vedrørende afgifter, der er opkrævet i strid med EU-retten, under henvisning til en national, præklusiv frist på tre år, som er en undtagelse fra den almindelige ordning, der gælder med hensyn til søgsmål med påstand om tilbagebetaling af beløb erlagt i urigtig formening om skyld mellem privatpersoner, for hvilke der gælder en gunstigere frist, forudsat at den pågældende præklusive frist finder anvendelse uden forskel på tilbagebetalingskrav vedrørende sådanne

afgifter, der støttes på EU-retten, og krav, der støttes på national ret (jf. domme af 15.9.1998, sag C-231/96, Edis, Sml. I, s. 4951, præmis 39, og sag C-260/95, Spac, Sml. I, s. 4997, præmis 23, samt dom af 10.9.2002, forenede sager C-216/99 og C-222/99, Prisco og CASER, Sml. I, s. 6761, præmis 70).

42 Desuden har forældelsesfrister helt generelt til formål at tjene retssikkerheden for såvel den afgiftspligtige som for den berørte myndighed (jf. i denne retning Edis-dommen, præmis 35, og dom af 28.10.2010, sag C-367/09, SGS Belgium m.fl., endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 68). Domstolen har ligeledes fastslået, at effektivitetsprincippet ikke tilsidesættes i tilfælde af en national forældelsesfrist, der hævdes at være mere fordelagtig for afgiftsmyndighederne end den forældelsesfrist, der gælder mellem privatpersoner (jf. i denne retning dom af 8.5.2008, forenede sager C-95/07 og C-96/07, Ecotrade, Sml. I, s. 3457, præmis 49-54).

43 Derimod ville effektivitetsprincippet blive tilsidesat, såfremt Goossens-selskaberne hverken havde ret til at få tilbagebetaling af den pågældende afgift inden for fristen på fem år, eller mulighed for – efter et søgsmål om tilbagesøgning af afgifter erlagt i urigtig formening om skyld mellem privatpersoner, som er anlagt efter udløbet af denne frist af Frans Bosschaert mod disse selskaber – at vende sig mod staten, således at konsekvenserne af de med urette opkrævede afgifter, der må tilskrives staten, kun hviler på disse selskaber, der agerede som mellemhandlere.

44 Det følger imidlertid af den forelæggende rets oplysninger, og i modsætning til det, den belgiske regering har gjort gældende i sit skriftlige indlæg, at det i den foreliggende sag forholder sig således, at hvis Goossens-selskaberne dømmes til at tilbagebetale Frans Bosschaert de bidrag, de med urette har opkrævet, kan selskaberne tilbagesøge disse beløb hos staten – ikke ved at anlægge et tilbagebetalingssøgsmål mod denne, idet et sådant søgsmål allerede er foreldet i henhold til den særlige forældelsesfrist på fem år – men i form af et regressøgsmål for en fordringsret. Ifølge den forelæggende rets oplysninger er de regressøgsmål, som Goossens-selskaberne anlagde den 21. november 2007 mod den belgiske stat, ikke forældede.

45 Følgelig skal det andet spørgsmål i sag C-96/10 besvares med, at under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende er EU-retten ikke til hinder for nationale bestemmelser, som giver en privatperson en længere frist til at tilbagesøge afgifter hos en anden privatperson, der er indtrådt som mellemmand, hvortil han har betalt afgifterne i urigtig formening om skyld, og som har modtaget disse afgifter på statens vegne, hvorimod søgsmålet ville have været foreldet efter en kortere frist, såfremt den førstnævnte privatperson havde erlagt disse afgifter direkte til staten, hvilket er en undtagelse til den sædvanlige ordning for tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld, når de privatpersoner, der agerer som mellemænd, råder over en rimelig frist til faktisk at kunne gøre et regreskrav gældende over for staten på de beløb, der eventuelt er betalt til andre privatpersoner.

Det andet spørgsmål i sag C-89/10 og tredje spørgsmål i sag C-96/10

46 Med dette spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om – under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende – Domstolens konklusion i en dom afsagt efter en præjudiciel forelæggelse, hvorefter den pågældende nationale lovgivnings tilbagevirkende kraft er uforenelig med EU-retten, har betydning for begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen i henhold til national ret for fordringer mod staten.

47 For det første skal det, i lighed med det af generaladvokaten i punkt 55 i forslaget til afgørelse anførte, fastslås, at spørgsmålet om fastlæggelsen af begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen i princippet skal afgøres efter national ret. Det følger således af fast retspraksis, at Domstolens eventuelle fastslåelse af, at EU-retten er blevet tilsidesat, principielt er uden betydning for begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen (jf. dommen i sagen Iaia m.fl., præmis

22 og den deri nævnte retspraksis).

48 For det andet, og i modsætning til det af sagsøgerne i hovedsagen anførte og i henhold til fast retspraksis, har en præjudiciel afgørelse ikke retsstiftende, men alene konstaterende karakter, med den konsekvens, at en fortolkende dom i princippet får retsvirkninger fra ikrafttrædelsen af den fortolkede regel (jf. dom af 12.2.2008, sag C-2/06, *Kempter*, Sml. I, s. 411, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis).

49 For så vidt angår begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen har Domstolen fastslået, at indtil et direktiv er korrekt gennemført, kan den medlemsstat, som undlader dette, ikke påberåbe sig, at en sag, som en borger har anlagt imod den med det formål at beskytte rettigheder, som dette direktiv giver ham, er anlagt for sent, da søgsmålsfristen efter national ret først kan begynde at løbe fra dette tidspunkt (jf. dom af 25.7.1991, sag C-208/90, *Emmott*, Sml. I, s. 4269, præmis 23).

50 Domstolen har dog i sin retspraksis efter *Emmott*-dommen anerkendt, at den berørte medlemsstat kan fremsætte en indsigelse om forældelse over for søgsmål, selv om den på tidspunktet for sagens anlæg endnu ikke har gennemført det pågældende direktiv korrekt, idet den har udtalt, at afgørelsen i *Emmott*-sagen var begrundet i denne sags særlige omstændigheder, hvorefter en afvisning af sagsøgeren i hovedsagens krav ville være ensbetydende med, at hun var fuldstændig afskåret fra at påberåbe sig sine rettigheder efter et direktiv (jf. dommen i sagen *laia m.fl.*, præmis 19 og den deri nævnte retspraksis).

51 I denne henseende har Domstolen præciseret, at EU-retten ikke afskærer en national myndighed fra at påberåbe sig udløbet af en rimelig søgsmålsfrist, medmindre nationale myndigheders adfærd i forbindelse med eksistensen af en forældelsesfrist fuldstændigt fratager en person muligheden for at gøre sine rettigheder gældende for de nationale domstole (jf. i denne retning *Barth*-dommen, præmis 33, samt dommen i sagen *laia m.fl.*, præmis 21).

52 Ifølge den forelæggende rets oplysninger begyndte forældelsesfristen i hovedsagerne at løbe den 1. januar 1998 og udløb den 31. december 2002, mens dommen i sagen *van Calster m.fl.* først blev afsagt den 21. oktober 2003, dvs. efter udløbet af den særlige forældelsesfrist på fem år. Fastsættelsen af begyndelsestidspunktet for fristen til 1. januar 1998 har imidlertid ikke haft til virkning at fratage de berørte personer enhver mulighed for at gøre deres rettigheder i henhold til EU-retten gældende ved de nationale domstole, således som det fremgår af de søgsmål, der blev anlagt ved de belgiske retter i den sag, der lå til grund for dommen i sagen *van Calster m.fl.*

53 Henset til ovenstående betragtninger, skal det andet spørgsmål i sag C-89/10 og det tredje spørgsmål i sag C-96/10 besvares med, at under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende har Domstolens konklusion i en dom afsagt efter en præjudiciel forelæggelse, hvorefter den pågældende nationale lovgivnings tilbagevirkende kraft er uforenelig med EU-retten, ikke betydning for begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen i henhold til national ret for fordringer mod staten.

Sagsomkostningerne

54 Da sagens behandling i forhold til hovedsagernes parter udgør et led i de sager, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

- 1) Under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende er EU-retten ikke til hinder for anvendelsen af en forældelsesfrist på fem år, der i den nationale retsorden gælder for fordringer mod staten, på sager om tilbagesøgning af afgifter, der i strid med EU-retten er betalt til en medlemsstat i henhold til et »blandet system af støtte og afgifter«.
- 2) Under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende er EU-retten ikke til hinder for nationale bestemmelser, som giver en privatperson en længere frist til at tilbagesøge afgifter hos en anden privatperson, der er indtrådt som mellemmand, hvortil han har betalt afgifterne i urigtig formening om skyld, og som har modtaget disse afgifter på statens vegne, hvorimod søgsmålet ville have været forældet efter en kortere frist, såfremt den førstnævnte privatperson havde erlagt disse afgifter direkte til staten, hvilket er en undtagelse til den sædvanlige ordning for tilbagesøgning af beløb erlagt i urigtig formening om skyld, når de privatpersoner, der agerer som mellemænd, råder over en rimelig frist til faktisk at kunne gøre et regreskrav gældende over for staten på de beløb, der eventuelt er betalt til andre privatpersoner.
- 3) Under omstændigheder som de i hovedsagen foreliggende har Domstolens konklusion i en dom afsagt efter en præjudiciel forelæggelse, hvorefter den pågældende nationale lovgivnings tilbagevirkende kraft er uforenelig med EU-retten, ikke betydning for begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen i henhold til national ret for fordringer mod staten.

Underskrifter

* Processprog: nederlandsk.